

Dziełko Eduarda Pickera ze względu na trafne i wielopłaszczyznowe analizy obecnego *status quo* w kwestii rozumienia godności człowieka we współczesnym świecie oraz jej odważną i zdecydowaną poprawną ocenę aksjologiczną, dokonaną z metafizyczno-chrześcijańskiego punktu widzenia, zasługuje nie tylko na uwagę, lecz także na docenienie, zwłaszcza w kontekście zagrożenia bytu ludzkiego, jego przyrodzonej i nietykalnej godności przez próby klonowania.

Ks. Tadeusz Guz

Krzysztof W a r c h a ł o w s k i, *Prawo do wolności myśli sumienia i religii w Europejskiej Konwencji Praw Człowieka i Podstawowych Wolności*, Lublin: Towarzystwo Naukowe KUL 2004, ss. 411.

Prawo do wolności religijnej jako jedno z podstawowych praw człowieka ma swoje miejsce i uzasadnienie w szerszym kontekście praw i wolności należnych człowiekowi. Prawa te mają uniwersalny charakter i przysługują każdemu człowiekowi w równym stopniu. Prawo do wolności religijnej doczekało się prawnej ochrony jako jedno z pierwszych praw, które określamy dziś mianem praw człowieka. Wolność religijna została zagwarantowana najpierw w porządku krajowym, a następnie uzyskała ochronę w porządku międzynarodowym. Wśród regionalnych systemów ochrony praw człowieka system europejski odznacza się najlepszą skutecznością z dotychczasowych stworzonych systemów międzynarodowych. Ukształtowany został pod auspicjami Rady Europy, a zapoczątkowany uchwaleniem Europejskiej Konwencji Praw Człowieka i Podstawowych Wolności, uzupełnianej kolejnymi Protokołami Dodatkowymi.

Prezentowana publikacja Krzysztofa Warchałowskiego składa się ze Wstępu (s. 5-11), ośmiu rozdziałów (s. 13-320), zakończenia (321-328), wykazu skrótów (329-330) oraz bibliografii (331-370).

Publikacja obejmuje trzy grupy zagadnień.

Grupę pierwszą stanowi rozdział pierwszy (s. 13-64), traktujący o ochronie wolności religijnej zarówno w porządku krajowym, jak i międzynarodowym w rozwoju historycznym.

Grupę drugą tworzą rozdziały drugi, trzeci, czwarty, piąty, szósty i siódmy (s. 65-299). Dotyczą one w sposób bezpośredni prawa do wolności myśli, sumienia i religii, gwarantowanego Konwencją Europejską. Autor omawia zakres podmiotowy i przedmiotowy prawa do wolności religijnej względem takich praw jak: prawo do prywatności i życia rodzinnego, wolności wypowiedzi, wolności zgromadzania się i zrzeszania oraz zakaz dyskryminacji z powodu przekonań religijnych chronionych Konwencją.

Trzecią grupę tworzy rozdział ósmy (s. 301-320). W celu porównania rozwiązań dotyczących ochrony wolności religijnej w Konwencji Europejskiej Autor przedstawia jej ochronę w prawie traktatowym oraz deklaracjach Unii Europejskiej, co ma szczególne znaczenie w momencie rozszerzenia Unii Europejskiej.

Omawiana praca jest całościowym ujęciem materialnych gwarancji wolności religijnej zawartych w Konwencji Europejskiej oraz ich interpretacją wpływającą z orzecznictwa organów konwencyjnych. Autor, dokonując rzetelnej analizy, nie skoncentrował się jedynie na rozwiązaniach prawnych, które są wtórne wobec pewnych założeń filozoficznych, ale odwołuje się do określonej koncepcji praw człowieka, która legła u podstaw powstania Europejskiej Konwencji Praw Człowieka i Podstawowych Wolności. Gwarancje prawa do wolności religijnej zawarte w Europejskiej Konwencji Praw Człowieka i Podstawowych Wolności wypływają z wielowiekowej tradycji europejskiej. Z tego względu rzeczywista ochrona wolności religijnej nie może przebiegać w oderwaniu od aksjologicznego podłoża, z którego wyrasta. Analiza orzecznictwa strasburskiego wykazuje, że państwo jest zobowiązane zagwarantować prawo do wolności religijnej nie tylko obywatelom, ale wszystkim, którzy znajdują się pod jego rzeczywistą władzą i odpowiedzialnością. W ten sposób organy konwencyjne podkreśliły umocowanie prawa do wolności religijnej w wartościach nadrzędnych w stosunku do państwa. Dzięki interpretacji dokonanej przez Komisję poszerzony został także zakres podmiotowy chronionego prawa o gwarancje instytucjonalne. Uznanie Kościołów i innych Wspólnot religijnych za podmioty prawa do wolności religijnej sprowadza się ostatecznie do ochrony prawa do wolności myśli, sumienia i religii należnego każdemu człowiekowi.

Współczesna koncepcja praw człowieka obejmuje nie tylko wskazanie podstawowych dóbr należnych człowiekowi i sposobów ich zagwarantowania – w tym wypadku wolności religijnej – ale także rozstrzygnięcia, czym jest dane prawo człowieka, jakie są jego właściwości i konsekwencje dla prawa stanowionego.

Publikacja Krzysztofa Warchałowskiego stanowi cenny wkład w proces badawczy dotyczący praw człowieka i może służyć za punkt wyjścia dla dalszych poszukiwań porównawczych. Zawartość publikacji stanowi konieczne narzędzie pracy dla tych wszystkich, którzy studiują instytucje religijne w Europie.

Krzysztof Orzeszyna

Katedra Kościelnego Prawa Publicznego WPPKiA KUL

Mirosław Sitarz, *Słownik Prawa Kanonicznego*, Warszawa: Instytut Wydawniczy Pax 2004, kol. 206.

Na rynku wydawniczym wielkim zainteresowaniem cieszy się wydany przez Mirosława Sitarza *Słownik Prawa Kanonicznego*, który został zadedykowany Janowi Pa-